

708.9561

KE.G Kerametli, Can

Galata Mevlevihanesi: Divan Edebiyatı Müzesi
/ by Can Kerametli.- [İstanbul ?]: Türkiye
Turing ve Otomobil Kurumu, 1977.
95 p., 16 p. of plates: ill., plans; 24 cm.

5867

I. Art Museums, Collections - Turkey I.Title
II. Divan Edebiyatı Müzesi

4:

Rack

1 KASIM 1991

min

madde: Galata Mevlevihanesi

A. Br. : c. IX, s. 64. Kulekapısı Mevlevihanesi

B. L. : c. VII, s. 4362-63

F. A. : c. , s.

M. L. : c. IX, s. 911

T. A. : c. VII, s.

Mimari Yapı (Galata Mevlevihanesi)

Erdem Yücel

Türk Dünyası Araştırmaları Der.
c.1, s.2, sf.73-75, Ekim 1979

-Mevlevihane

1990 KREISER, K. Zur wirtschaftliche Grundlage der
Istanbuler Mevlevihānes am Beispiel des
Konvents von Galata. *Osmanistische Studien zur
Wirtschafts- und Sozialgeschichte: in memoriam
Vančo Boškov.* Hrsg. H.G.Majer. Wiesbaden:
Harrassowitz, 1986, pp.84-93

19 5 HAZIRAN 1993

İSTANBUL'DA İLK MEVLEVİHANE

Server Dayıoğlu
Divan Edebiyatı Müzesi
Müze Araştırmacısı

II. MÜZECİLİK SEMİNERİ
BİLDİRTİLER.

19-23 Eylül 1994, Harbiye-İstanbul
s. 152-154 - DN: 40704.

Osmanlı sanat ve sosyal yaşamında önemli bir yeri olan mevlevilik, 13. yüzyılda Hz. Mevlâna adına oğlu Sultan Veled tarafından Konya'da kurulmuş bir tarikat olup, 14. ve 15. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip bulunduğu topraklar üzerinde mevlevihaneler açılarak, bu mevlevihanelere halifeler gönderilerek, şeyhler atanarak gelişmesini tamamlamıştır.

Mevleviliğin asıl doğduğu yer Konya olmakla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda geliştiği merkez İstanbul olmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle birlikte kiliseden camiye çevrilen Kalenderhane Camii'nin vakfiyesinde haftanın belli günlerinde mevlevilerin sema ayini yapmaları ve mesnevi okutulması yazılı isede (1) ilk müstakil mevlevihane olarak 1491 yılında Galata Kulekapısı Mevlevihanesi kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda Kasımpaşa, Yenikapı, Beşiktaş ve Üsküdar Mevlevihaneleri de açılarak bu sayı beşe yükselmiştir.

Galata Kulekapısı Mevlevihanesinin temeli II. Beyazıt devrinin Beylerbeylerinden olan İskender Paşa'ya ait Galata yamaçlarındaki araziye Hz. Mevlâna'nın torunlarından Sultan-ı Divani Semai Mehmet Dede tarafından atılmıştır. Ancak kurulan bu mevlevihane hakkında Evliya Çelebi Seyahatnamesindeki "Kulekapısı haricinde bir kûh-i balânun zirvesinde Hazreti Mevlâna Celaleddin Rumi Mevlevihanesi vardır ki İskender Paşa yüz adet dervişan hücreleriyle cihannümaya ulu asitane yaptırmıştır" (2) satırları ile 1946 yılında Beyoğlu Evlendirme Dairesi'nin mevlevihane haziresinin bir bölümüne yaptırılması sırasında çıkan mesned duvarlarından anlaşılmış (3) olmakla birlikte bu temellerin de inşaat esnasında tahrip edilmiş olmasından dolayı hiçbir bilgimiz mevcut değildir.

Kuruluşundan bir süre sonra Halveti Tarikatının kullanımına geçen mevlevihane 1608 yılında tekrar mevleviler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Dergahtan bu döneme ait günümüze kalabilen tek eser Matbah Emini Hasan Ağa'nın mevlevihane avlusuna yaptırdığı 1649 tarihli çeşmedir. İnşa kitabesi Nisari Ali Efendi'ye aittir. 1766 yılında Tophane yangınında tamamen harap olan yapı devrin Padişahı Sultan III. Mustafa'nın emri ile Yenişehirli Osman Efendi bina emini tayin edilerek aynı yıl yeniden yaptırılır. Mevlevihane Şeyh Galib'in Galata Mevlevihanesi postnişinliğini yaptığı sırada 1791 yılında esaslı bir tamir görür. Zamanın Padişahı III. Selim idari ve askeri alanda başlattığı reformlara karşı özellikle Bektaşilerin muhalefeti önlemek ve dengelemek amacıyla mevleviliği güçlendirmeyi amaçlamıştır. Kendisi de mevlevi olup Şeyh Galib'e çok yakındı. Şeyh Galib'in bu devirde çok bakımsız kalan mevlevihanenin onarımı için kendisine yazdığı şürden çok etkilenmiş semahane yeniden inşa edilmiş, ahşap hücreler restore edilmiştir. Reis-ül Küttab Mehmet Raşid Efendi'nin getirttiği içme suyunu III. Selim mevlevihaneye bağışlamış, açılış törenine bizzat iştirak etmiştir. Şeyh Galib semahaneye yaptırılan hünkâr mahfili için yapım tarihi 1206 ya "Müsellem şâh-nişin-i Padişah" tarihini düşürmüştür. İki gün sonra Akdeniz seferinden dönen donanma-yı hümayunun ganimet olarak 18 korsan gemisi getirmesi mevlevilerin 18 rakkamını kutsal saymaları ile karşılaştırılarak halk arasında büyük bir mânevi işaret sayılmış ve memnuniyetle karşılanmıştır (4). Yapılan onarıma ait kitabe III. Selim dönemi barok taç kapısının içyüzü üzerindedir. Şeyh Galib tarafından kaleme alınmıştır. Altı sütun altı sıra halinde talik hatla yazılmıştır.

Bina II. Mahmud döneminde 1819 tarihinde yoğun inşaat faaliyetlerine sahne olur. Devrin nüfuzlu kişilerinden Devlet Kethüdası Haled Said Efendi cephesi caddeye bakan 2 katlı, üst katı kütüphane alt katı sebil ve muvakkithane olan binayı yaptırmıştır. Tarih kitabesi kütüphane kapısı üzerindedir. Haled Said Efendi kütüphaneyi inşa ettirdikten sonra 1819 tarihli ilk vakfiyesi ile kitaplığa 266 cilt, 1821 tarihli ikinci vakfiyesi ile de 547 cilt olmak üzere toplam 711 adet iclerinde yazı, cilt, tezhip ve minyatür bakımından nadide eserlerin bulunduğu yazma kitaplarını bağışlamıştır. Bütün bu eserler halen Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Kütüphane personelinin tayinini mevlevihane şeyhine bırakmış, ancak birinci kütüphanecinin tembellek gibi bir hastalığa yakalanması ve bekâr olmasını, ikincisinin de dergâhın duacı dedesine verilmesini şart koşmuştur. Ayrıca bu kimselerin arapça ve farsça bilmelerini, tasavvufa vakıf olmalarını, kütüphanenin sofasında önce mesnevi okutulmasını sonra da diğer ilimlerde dersler verilmesini istemiştir (5).

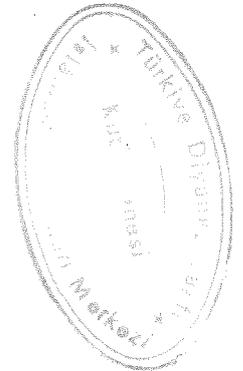
Yine aynı tarihte bahçe içinde ahşap olan Şeyh Galib türbesini yeniden yaptırmış, cephesini mermer döşetmiştir. Kendisi içinde cephesi caddeye bakan bir türbe yaptırmış, bahçeye taş döşettirip, mezarlığa yaldızlı pirinç şebekeler yaptırmıştır.

1824 yılında mevlevihane bir yangın daha geçirmiş ve başta matbah ve mescid olmak üzere 9 derviş hücresi yanmıştır. Meşihatta bulunan Kudretullah Dedenin sadaret makamına yazdığı 1828 tarihli arzuhalde yangının üzerinden 4 yıl geçmesine rağmen dervişlerin halen padişah tarafından verilen çadırlarda barındıkları belirtilmekte ve bu çadırlar tabiat şartları nedeniyle yıprandıkları için gereğinin yapılmasını istemektedir (6). Ama, Mevlevihanenin tamirinin 1835 yılında bitirildiğini dergâhın caddeye bakan cephesindeki taş kapının üzerindeki II. Mahmud tuğralı talik hatlı Yesarizade Mustafa Sultan dergaha yazılan kitabeden öğreniyoruz. Yine bu yıllarda II. Mahmud'un kızı Adile yaptırdı. Ziver Paşa tarafından 1847 tarihli tarih kitabesi bulunur.

Sultan Abdülmecid döneminde Hasan Ağa Çeşmesi yeniden onarılır. Hattat Mehmet Rıfat Efendi tarafından yazılan 1851 tarihli talik hatlı ikinci tamir kitabesi ilk kitabenin üzerine

031 EKİM 1998

MADDE ZATINDA YERİNDEN
SAYI 152-154 - DN: 40704

(1874), s. 25-30, S. 2 (1874), s. 105-116, S. 3 (1875), s. 170-178, S. 4 (1875), s. 225-233; Meyers Reisebücher, *Türkei, Rumänien*, Leipzig-Viyana, 1908, s. 195-198; Raif, *Mir'at*, 415-429; C. Esad Arseven, *Eski Galata ve Binaları*, İst., 1989, s. 64-71; A. M. Schneider-M. Is. Nomidis, *Galata Topographisch-archäologisch-ber Plan*, İst., 1944; I. H. Konyalı, "Galata Kulesi'nin Meraklı Hikâyesi", *TTOK Belleteni*, S. 119 (1951), s. 12-13; H. Şehsuvaroğlu, "Galata Kulesi", *TTOK Belleteni*, S. 157 (1955), s. 6-7; K. Anadol, "Galata Kulesinin Turistik Tazimi", *Arkiitekt*, XXXIV/317 (1964), 150-159, XXXV/318 (1965), s. 18-24; S. Eyce, *Galata ve Kulesi*, İst., 1969.

SEMAVİ EYİCE

GALATA MEVLEVİHANESİ

Beyoğlu İlçesi, Şahkulu Mahallesi'nde Galip Dede Caddesi'ndedir.

Kulekapı Mevlevîhanesi veya halk arasında Galib Dede Dergâhı olarak da bilinen Galata Mevlevîhanesi, İstanbul'daki ilk büyük Mevlevî kuruluşudur. II. Bayezid dönemi (1481-1512) vezirlerinden İskender Paşa'nın Galata surlarındaki av çiftliğinde 1491'de inşa edilmiştir.

Tekkenin ilk postnişini Sultan-i Divanî Sema'î Mehmed Dede'dir (ö. 1529). Sâkıb Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyan* ve Şahidî'nin *Gülşen-i Esrâr*'ında Sema'î Dede'ye ilişkin mevcut bilgiler, onun tam anlamıyla Hurufî-Kalenderî mesrepte bir Mevlevî dervîşi olduğunu kanıtlayıcı niteliktedir. İstanbul'a geliş nedeni de, temas halinde olduğu Kalenderîlerin II. Bayezid'e suikast düzenlemeleri üzerine açılan soruşturmanın bir sonucudur. İşte bu sorugulama amacıyla İstanbul'a getirilen Sema'î Dede'nin İskender Paşa'ya intisap yoluyla üzerindeki kuşkuları dağıttığı ve karizmatik kişiliğini kullanarak Galata Mevlevîhanesi'nin temellerini attığı anlaşılmaktadır. Postnişinliği çok kısa sürmüş ve yerine halifesi Safa'î Dede (ö. 1533) geçmiştir. Tarikatın Galata Mevlevîhanesi'nde odaklanan asıl örgütlenme faaliyetleri bu şeyhin zamanına rastlar. Daha sonra meşihat makamında Mesnevîhan Mahmud Dede'yi (ö. 1548) görürüz. Aşçıbaşı Veli Dede ile birlikte yürüttüğü Mevlevîliği yaygınlaştırmaya çalışmaları, II. Bayezid'in siyasi desteğiyle İstanbul'a soku-lan Halvetî tarikatının şehirdeki yoğun gelişimi karşısında fazla etkili olamamış ve Galata Mevlevîhanesi bu dönemde geçici bir süre Halvetîliğine denetimine girmiştir. Tekkeyi yeniden Mevlevîliğe bağlayan şeyh ise, Sırrî Abdî Dede'dir (ö. 1631). Fakat bir süre sonra Mevlânâ Âsitanesi Postnişini Bostan Çelebi tarafından meşihati kaldırılmış ve yerine Şârih-i Mesnevî İsmail Rusûhî Dede (ö. 1631) tayin edilmiştir. Bu meşihat değişikliği nedeniyle dergâhtan ayrılmak zorunda kalan Abdî Dede'nin Kasımpaşa Mevlevîhanesi'ni(→) kurması, İstanbul Mevlevîliği tarihinin başlıca dönüm noktalarından birisini oluşturur. Bu tarihsel dönüşümün Galata Mevlevîhanesi üzerindeki en önemli etkisi, İsmail Dede'nin dergâhta odaklanan Batı-nî eğilimleri tasfiye ederek tarikatın Osmanlı üst tabakasında hızla kökleşmesine zemin hazırlamasıdır. Buna karşın İbnü'l-

Arabî etkisiyle kaleme aldığı Mesnevî şerhinden dolayı da zahir ulemasının şimşeklerini üzerine çekmiştir. İkinci etki ise daha çok Mevlevîliğin örgütlenme yapısını ilgilendirmektedir. Söz konusu dönemde Yenikapı, Beşiktaş ve Kasımpaşa mevlevîhanelerinin faaliyete geçmeleriyle birlikte tarikatın İstanbul'daki tek merkezli yönetim şekli sona ermiş, bu yeni tekkelerden yetişen dervişler güçlü şeyh aileleri oluşturarak çok merkezli bir örgütlenme modeline doğru ilk adımları atmışlardır.

Galata Mevlevîhanesi'nin bu ilk dönemine ait yapıları hakkında kapsamlı bilgilerden yoksunuz. Evliya Çelebi, tekkede 100 adet derviş hücresi bulunduğunu yazmakta ise de bu bilgiyi, mevlevîhanenin daha başlangıçta geniş ölçekli bir mimari programa dayanılarak inşa edildiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Tekkeden bu döneme ait günümüze kalabilen tek eser, aslen bir Ermeni mühtedisi olan ve 1656 Çınar Olayı'nda idam edilen Güm-rük Emîni Hasan Ağa'nın, Mevlevîhane avlusunda yaptırdığı 1649 tarihli çeşmedir. İnşa kitabesi Nisarî Ali Efendi'ye ait bulunan bu çeşme, daha sonra Abdülmecid (hd 1839-1861) tarafından 1851'de tamir ettirilmiştir.

17. yy'da tarikat içi gruplaşmalardan kaynaklanan iktidar mücadelelerinin, mevlevîhane meşihatına da yansıtıldığı görülmektedir. Bunun en tipik örneği Derviş Çelebi olayıdır. Rusûhî Dede'nin vefatıyla meşihat makamına önce Âdem Dede (ö. 1652), sonra da ünlü Divan şairi Arzî Mehmed Dede (ö. 1664) atanmış ve ondan sonra da boşalan tekke meşihati, Mevlânâ Âsitanesi Postnişini Hüseyin Çelebi'ye muhalif grubun temsilcisi Mevlevîzade Derviş Çelebi tarafından doldurulmuştur. Derviş Çelebi'nin kimliği hakkında yeterli bilginiz yoktur. Fakat onun, taraftarlarıncı Konya'daki çelebîlik makamına getirilmek istendiği, ama bu gerçekleşmeyince kısa bir süre Galata Mevlevîhanesi postnişinliğinde bulunduktan sonra meşihatının kaldırıldığı bilinmektedir. Yerine geçen Pendârî Naci Ahmed Dede (ö. 1710) ise, önce Beşiktaş ve ardından Galata Mevlevîhanesi şeyhliği yapmış, meşihatının kaldırılmasıyla Yenikapı Mevlevîhanesi(→) postnişinliğine atanmıştır. Naci Ahmed Dede ile başlayan İstanbul Mevlevîhaneleri arasındaki dönüşümlü meşihat modeli, 1676'da Çelebi Abdülhalim Efendi tarafından tekke postnişinliğine Mesnevîhan Gavsî Ahmed Dede'nin (ö. 1697) getirilmesiyle, kan bağına dayalı hilafet kurumunun denetimine girer. Gavsî Ahmed Dede, ünlü Bayramî halifesi Ahmed Bîcan Efendi'nin soyundan olup, 18. yy'ın ortalarına kadar Galata Mevlevîhanesi'ni yöneten şeyh ailesinin de kurucusudur. Bu aile, Gavsî Ahmed Dede'nin damadı miraciye ve neyzen Kutb-ı Nâyî Osman Dede (ö. 1729) ve torunu Abdülbâkî Sırrî Dede (ö. 1750) ile dergâha altın çağını yaşatmıştır. 18. yy'da Galata Mevlevîhanesi tarihine damgasını vuran ikinci büyük şeyh ailesi, Kasımpaşa ve Yenikapı mevlevîhaneleri postnişinliği yapan Safî Musa Dede'ye

mensuptur. Musa Dede doğrudan dergâh yönetiminde bulunmamış, fakat oğulları Mehmed Şemseddin Dede (ö. 1760) ve İsa Dede (ö. 1771) ile damadı Selim Dede (ö. 1777) ve torunu Mehmed Sâdık Dede (ö. 1778), mevlevîhane meşihatında bu aileyi temsil etmişlerdir. Tekkenin tarihindeki en önemli onarım faaliyetlerinden birisi de bu ailenin meşihat dönemine rastlar. İsa Dede'nin postnişinliği sırasında 1765'te çıkan Tophane yangını sonucu Mevlevîhane tamamen yanmış ve 1766'da bina emini tayin edilen Çavuşbaşı Osman Ağa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir.

Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nden gelen ve ancak bir yıl postnişinlik yapabilen Mehmed Sâdık Dede'nin 1778'de vefat etmesiyle Galata Mevlevîhanesi, idari açıdan oldukça zor bir döneme girer. 1790'da Şeyh Galib'in postnişinliğine kadar süren bu sarsıntılı zaman diliminde Çelebi Abdülkadir Dede'nin meşihati 1780'de kaldırılmış ve yerine geçen Mevlânâ Âsitanesi aşçıbaşı Hüseyin Dede (ö. 1782), ancak 2 yıl şeyhlik yapabilmıştır. Kendisini izleyen Bakkalzade Ali Dede'nin birinci meşihati 1786'da, ikinci meşihati da Halil Numan Bey'in 1790'da tekke postnişinliğinden ayrılıp Üsküdar Mevlevîhanesi'ni(→) kurmasıyla aynı yıl birlikte kaldırılmış, yerine atanan Şemsî Dede (ö. 1790) ise, daha posta oturmadan vefat etmiştir.

I. Abdülhamid dönemi (1774-1789) sonlarına doğru, giderek eski önemini kaybeden Galata Mevlevîhanesi, Osmanlı modernleşmesinin köklü reformlarla toplumsal yapıyı şekillendirmeye başladığı III. Selim zamanında (1789-1807), bu değişimi yakından destekleyen yenilikçilerin başlıca merkezi durumuna gelmiştir. Kendisi de Mevlevî olan III. Selim'in askeri ve idari alanda başlattığı reformlara karşı, özellikle Bektaşilerden kaynaklanan muhalefeti bir ölçüde dengelemek amacıyla Mevlevîliği güçlendirme yolunu seçtiği görülmektedir. Nitekim bu açık destek sayesinde Galata Mevlevîhanesi, âdeta bir Rönesans dönemi yaşamaya başlamış ve tekkenin toplumsal kültürümüz üzerindeki yenilikçi etkisi, kapatıldığı 1925'e kadar kesintisiz sürmüştür.

Galata Mevlevîhanesi'nin bu dönemdeki ilk postnişini, Şeyh Galib olarak tanıdığımız Mehmed Es'ad Dede'dir (ö. 1799). Köklü bir Mevlevî ailesine mensup bulunan Şeyh Galib, babası Mustafa Reşid Efendi aracılığıyla Melamîliğe de bağlanmış ve böylece İstanbul Mevlevî kültürü içinde Şems kolu olarak bilinen coşkun tasavvuf anlayışının yeniden doğuşunu hazırlamıştır. Şeyh Galib'in asıl yetiştiği dergâh, Yenikapı Mevlevîhanesi'dir. Burada Ali Nutkî Dede'ye(→) intisap ederek çilesini tamamlamış ve III. Selim'e olan yakınlığı nedeniyle Ebubekir Çelebi tarafından 11 Haziran 1791'de Galata Mevlevîhanesi postnişinliğine atanmıştır. Kısa zamanda tekke, aralarında Aşçıbaşı Hulûsî Dede ve tanınmış tezkireci Esrâr Dede gibi Melamî meşrep Mevlevî seçkinlerinin de bulunduğu İstanbul'un bellibaşlı kültür merkezlerinden birisi durumuna gelir.

El Sanatları, sy.7, 2009 İstanbul, ss. 120-125

D3015 Galata Mevlevîhanesi

27 MAYIS 2009

MADUR İZMİR KÜTÜPHANESİ
KİTAP ALIŞTIRMA VE SATIŞI

Galata Mevlevîhânesi ve Kitabeleri

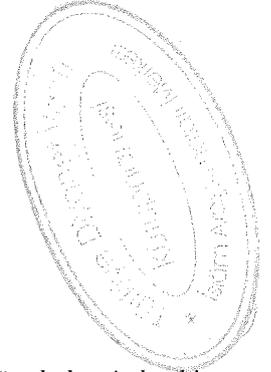
Yazı: Sabiha TAK* - Fotoğraflar: Nebi URGANCI, Murat ALBAYRAK

Mevlevî kültürünü İstanbul'da en güzel anlatan mekânlardan biri şüphesiz Galata Mevlevîhânesidir. Mevlevî yolu tarih boyunca bir kültür, sanat ve medeniyet mektebi olmuştur. Nice 'can' ve 'dede'ler yetiştirmiştir. Mevlevî meşrebine bağlı Dede Efendiler'in, Mesnevi okutan mevlevîhânların, mevlevî musîkisini icrâ eden bestekârların, hattatların, semâzenlerin, neyzenlerin, dervişlerin, şairlerin türbe ve kabirlerini tanımadan hakîki anlamda mevlevî olunamaz.

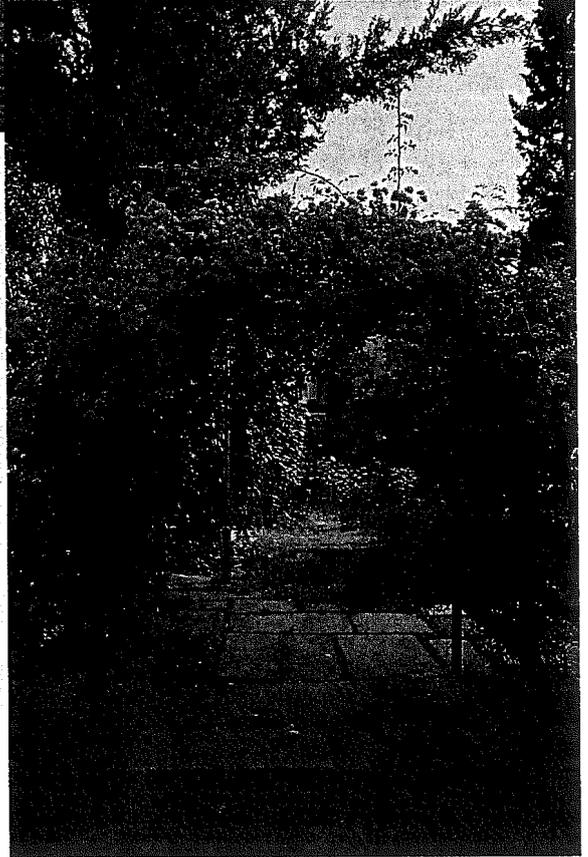
724. VUSLAT YILINDA

Semahanenin dıştan görünüşü.

Müze bahçesinden bir köşe.

GALATA MEVLEVİHANESİ

SERVER DAYIOĞLU

Galata Mevlevihanesi Müdür Yardımcısı

Konya'da büyük şair, âlim, filozof ve mutasavvıf Hz. Mevlâna'nın ölümünden sonra onun adına oğlu Sultan Veled (1226-1321) tarafından kurulan ve torunu Ulu Arif Çelebi (1272-1320) tarafından usûl

ve kaideleri tespit edilen Mevlevilik Osmanlı İmparatorluğu'nun sahibi bulunduğu tüm topraklar üzerinde mevlevihaneler açılarak yayılmıştır.

İstanbul'da ise Sultan II. Beyazid devrinden itibaren kurulmaya başlanan mevlevihanelerden dört tanesi

Asitane, biri de Zaviye olarak tesis edilmiştir. Asitaneler, Mevleviliğe girebilmek için gerekli olan 1001 günlük çilenin çıkartıldığı birer eğitim merkezi idiler. Zaviyeler ise daha çok dışarıdan gelen veya dışarıya gidecek olan dervişlerin konuk edilmesi, din-

MAHALLE MÜHÜRÜ
05 HAZİRAN 1998
SUNTA ULUĞAY TOKUMAN

GALATA MEVLEVÎ-HÂNESİ ŞEYHLERİ

İsmail ÜNVER

Mevlevîliğin Türk düşünce ve sanat hayatındaki yeri, öbür tarikatlarla mukayese edilemeyecek ölçüde önemlidir. Bütün tekkeler gibi Mevlevî tekkeleri de kendi inanç, düşünce ve anlayışını öğreten, o yola girenleri eğiten, onların manevî olgunluğa ulaşmasını sağlayan kurumlardır.

Doğunun tasavvufî ve edebî eserlerinin başında gelen *Mesnevî*, Mevlevîliğin temel kitabıdır. Dolayısıyla Mevlevîlik eğitimi, edebiyat eğitiminin ayrı düşünülemeyen bir olgudur. "Dinle" sözüyle başlayan *Mesnevî*, manevî değerleri gönülden gönüle sesle, musıkî ile aktarmayı amaçlar. Bu yüzden musıkî, şiir ve semâ' Mevlevîliğin temel öğeleridir. Bunun için, Mevlevîliğin tarikatlar arasında edebiyat ve musıkîye en çok yer veren, dolayısıyla Türk edebiyatı ve Türk musıkîsinin gelişmesinde en çok katkısı bulunan tarikat olduğunu düşünüyoruz.

Osmanlı sarayının ve yönetimde görev alan yüksek rütbeli kişilerin Mevlevîliğe ilgi göstermelerini, belli bir kültür düzeyinde buluşma olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak bu ilginin siyasi bir sebebi bulunmadığı nedense pek düşünülmemiştir. Çeşitli milletlere, dinlere, tarikatlara mensup topluluklardan oluşan; dil, din ve kültür ayrılıklarına rağmen, onları bir yönetim altında kucaklayan Osmanlı İmparatorluğu ile kapılarını her inanç ve düşünceye açık tutan Mevlevîlik arasında hoşgörülü ve birleştirici olma bakımından önemli bir benzerlik vardır. Bu açıdan bakılınca yönetime karşı ayaklanma eğiliminde olan ve gücünü İran yöneti-

OSMANLI ARAŞTIRMALARI, XIV

İstanbul-1994, s. 195-219

27 SUBAT 1995

D.726

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

İNSTITÜSYON MERKEZİ

- Konya Mev. s. 16
- Galata Mev. s. 25-32 *
- Karımpasa Mev. s. 33-34
- Beşiktaş Mev. s. 35-38
- Üsküdar Mev. s. 38-40
- Bahariye Mev. s. 40-42.

Mevlevi Kuruluşları Arasında

İSTANBUL MEVLEVİHÂNELERİ

Muzaffer Erdoğan

Giriş

Bir dereceye kadar Konya Mevlânâ Dergâhı müstesna olmak üzere Anadolu ve Trakya'nın belli başlı merkezlerinde ve Halep, Şam, Mısır, Kıbrıs, Filibe, Selânik ve sair gibi müteaddid mahallerde kurulan muhtelif mevlevihâneler hakkında tam ve doyurucu araştırmalar yapıldığına dâir maalesef bilgimiz yoktur. Bunların tesislerinde müessir olan coğrafi ve tarihî faktörlerin mahiyetleri hakkında esaslı ma'lûmata sahip olmadığımızı da itiraf etmek icab eder. Bunun gibi mevlevihânelerin kurucuları, mahalleri, bina ve inşaları, tâ'mir ve ihyâları, şeyhleri ile sair mensubları hakkında tarihî ve mi'marî yönlerden incelemeler yapmak gerekir. Çok faydalı ve hayırlı olacağını tahmin ettiğimiz bütün bu faaliyetlerin; kurulması büyük ümit ve arzularla düşünülen ve çalışmaları ise candan dileklerle beklenen «Mevlânâ Enstitüsü» nün sistemli direktifleri ve mesâisi dahilinde tahakkuk edeceğinde şüphe yoktur. Bu yolda gerekli araştırmalara girişirken bibliyoteklerdeki kaynaklarla beraber ve belki bunlardan daha fazla olarak arşivlerdeki henüz yayınlanmamış belgeleri ihmâl etmemenin lüzum ve ehemmiyetini burada işaret etmeliyiz. Biz bütün bu söylediklerimizin ana hatlarına sadık olarak burada ilk olarak Konya Mevlânâ Dergâhı'na gâyet seri bir bakış yaptıktan sonra Anadolu ve Trakya'dakilérin ve bugün sınırlarımız dışında kalan muhtelif mahallerin mevlevihânelerine kısaca temas edeceğiz. Bunun ardınca ayrı bir bölüm hâlinde İstanbul mevlevihânelerinin tarihî durumlarını bazı gayri münteşir arşiv belgeleriyle destekliyerek belirtmeye çalışacağız.

Güneşoğlu Avrupa araştırmaları, 67 (1977-8)
s. 15-46, İstanbul 4-5 (1975-76)

-Galata Mevlevihanesi

25 TEMMUZ 1997

GALATA MEVLEVİHANESİ

Divan Edebiyatı Müzesi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	627
Tasnif No. :	724.15 KER.G

Arap Camii'nin içinden bir görünüş.

nin (1587-1589) kardeşinin oğludur. Daha bu camiiin karşısındaki mezarlığın için-
evvel bahsi geçen Meyyitzâde'nin türbesi
dedir.

21 MAYIS 2001

18 — Galata (Kulekapısı) Mevlevihânesi Mescidi: Burasını Kasımpaşa semtinden bahsederken anmıştık. Ancak daha çok Galata'ya aid olduğundan tafsilâtı şimdi veriyoruz.

GALATA MEVLEVİHÂNESİ

Burasını II. Bayezid'in son ve Yavuz Sultan Selim'in ilk derya kaptanı İskender Paşa kurmuştur. Kendisi, Kanlıca'da yaptırdığı camiinde gömülüdür. Dergâhın yapılışı ise 1514 yılındadır. Paşa, ertesi yıl idam olunmuştur. Konya'da Mevlâna Celâleddin-i Rumî âsitanesinde Şeyh olanlardan Semâî Mehmed Dede Efendi, Şeyhlik sırası kendisine gelmeden evvel Kulekapı Dergâhının bulunduğu yerde bir süre oturmuş, burada sonradan mevcut olmuş olan büyük servi ağaçlarını da kendi eliyle dikmişti. İşte, İskender Paşa bu yüzden burada bir Mevlevî Dergâhının kurulmasına himmet etmiş ve Mehmed Dede Efendi de ilk Şeyhi olmuştur. Bu zât, Mevlâna evlâdından olup Karahisar'da doğmuştur. Kendisi Konya Çelebisi, yani âsitane Şeyhi olunca Konya'ya gitmiş ve 1529 yılında orada vefat etmiştir.

Kulekapı Mevlevihânesine 1534 yılında Mesnevihan Mahmud Dede Efendi Şeyh ve sonradan Cezâyir'e gidip orada ölen ve gömülen Veli Dede Aşçıbaşı olmuştur. Dergâh, bundan sonra metruk kalıp harab olmuş, daha sonra da bir süre Halvetî Dergâhi ve medrese olarak kullanılmıştır. Nihayet, Kasımpaşa Mevlevî Dergâhının kurucusu Abdi Dede, durumu Konya Çelebisine bildirip bu yerin aslında Mevlevîhâne olduğunu isbat ile Şeyhliğini üzerine almak şartıyla açmıştır. Bir süre sonra azledilerek Şeyhlik Mesnevî şerhedicilerinden İsmail Dede'ye verilmiş, Abdi Dede bunun üzerine —Kasımpaşa semtini anlatırken yazmış olduğumuz gibi— Kasımpaşa Mevlevihânesini kurmuştur. İsmail Dede Efendi'nin vefatı, 1632 yılında'dır ve burada gömülmüştür.

Galata Mevlevihânesi, civarındaki Kadiri tekkesiyle birlikte, 1760 yılında Şeyh olan İsmail Dede Efendi zamanında yanmış ve III. Mustafa tarafından 1765 yılında yeniden yapılmıştır. Meşhur şair Şeyh Ga-

lip, III. Selim'in isteği üzerine 1790 yılında buraya şeyh olmuştur. Onun zamanında ve III. Selim'in emriyle 1795 yılında Dergâh yeniden genişletilerek yapılmıştır. II. Mahmud devrinde büyük nüfuz sahibi iken idam olunan meşhur Halet Efendi, Şeyh Galib'in yetiştirmesi bir Mevlevî olduğundan Dergâha çok himmet ederek kapısının yanında bir sebil, üzerine bir mektep yaptırmış ve Dergâhın avlusunu mermerle döşetmiş; ayrıca burada yatanların mezar ve türbelerini onarmıştır. Bu onarım, 1818 yılında sona ermiştir.

II. Abdülhamid devrinde Şeyh olan Atullah Efendi, aynı zamanda Meclis-i Meşâyih denilen ve Tekyeleri idare eden Şeyhler meclisinin Başkanıydı. 1908 Meşrutiyet devriminde azledilerek sürgüne gönderilmiş ve yerine Sütlüce Sâdi Dergâhi Şeyhi Mehmed Elif Efendi Meclis-i Meşâyih Reisi olmuştur.

Galata Mevlevihânesi, diğer bütün Dergâhlarla birlikte 1926 yılında kapanmıştır.

19 — Bozacı Sokağı Mescidi: Hacı Hüseyin adlı birisi tarafından kargir tavanlı olarak yaptırılmıştır.

Bu zât, mescid tamamlanarak ibâdete açılınca içinde on yedi gün namaz kıлып geceleri de ibâdetle geçirdikten sonra vefat etmiştir. Mezarı, mescidin karşısındaki mezarlıktaydı.

20 — Hendek Mescidi: Hacı Ali Kaptan tarafından yaptırılmıştır. Kendisi de orada gömülüdür.

21 — Karanlık Mescid: Hacı Memi Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Kendisi Cihangir Camii civarındaki Akarca Mescidi'ni yaptıran İlyas Efendi'nin kardeşidir. Mihrab önünde gömülü olup civarda bir de mektep yaptırmıştır.

22 — Hoca Ali Mescidi: Ali Hoca adlı biri tarafından yaptırılmıştır.

Hendek, Hacı Memi ve Ali Hoca mescidleri birbirine yakın ve üçü de Hacı Memi mahallesindedir. Bu mahalle Yüksekaldırım'ın üst başı ile Kumbaracılar yokuşu arası olup kara tarafındaki sınırı Serdâriekrem, deniz tarafındaki sınırı Hendek Camii'dir ve Ali Hoca sokağı ile ikiye bölünmüştür.

191053

Hayat Tarih Mecmua'sı, yll: 13 / sayı: 6, 1. Haziran 1977, s. 69-75
Mihrab Sokağı "Galata"

MADDELERİNİN KAYITLARI
SÖZBÜKLENDİRİLMİŞTİR
75

ZUR WIRTSCHAFTLICHEN GRUNDLAGE DER ISTANBULER MEVLEVÎHÂNES AM BEISPIEL DES KONVENTS VON GALATA

Mouradgea d'Ohsson zufolge waren die Mevlevîs die am besten mit Stiftungsmitteln ausgestattete Bruderschaft des Osmanischen Reiches¹. Mevlevîhânes bestanden in der Hauptstadt und in allen wichtigen Orten zwischen Bosnien und den arabischen Provinzen des Staates. Hinzu kamen dörfliche Konvente, von deren Zahl wir noch keine Vorstellung haben. Allesamt unterstanden sie der *âsitâne-i 'âliye* in Konya. Als *âsitâne*, im Unterschied zu gewöhnlichen *zâviyes*, galten nur 14 Häuser: die Mevlevîhânes von Bursa, Eskişehir, Gelibolu, Aleppo, Kastamonu, Karahisar, Kütahya, Manisa, Kairo und Yenişehir (Thessalien) sowie vier der fünf Istanbuler Konvente. Nur in den *âsitânes* konnte die *çile* genannte Initiation vollzogen werden, die aus einem Anwärter (*muhîbb*) einen *dervîş* machte².

Die Mevlevîhânes lagen zwar alle *extra muros*, jedoch konnten sie wegen ihrer überdurchschnittlichen Größe, oft in Verbindung mit einer begünstigten Hügellage, kaum übersehen werden. Die herausgehobene Stellung der Konvente und ihre starke Belegschaft waren dafür verantwortlich, daß man die Mevlevîs neben den Bektaşîs für die größte Bruderschaft im Osmanischen Reich gehalten hat. Das trifft zwar nicht zu³, doch verdient die Mevlevîye wegen ihrer religions- und kulturgeschichtlichen Bedeutung gewiß alle Aufmerksamkeit. Im folgenden sollen aber rein wirtschaftliche Gegebenheiten am Beispiel eines der vier großen Istanbuler Mevlevîhânes vorgeführt werden. Es handelt sich um zum Teil veröffentlichte, z.T. hier erstmals bekannt gemachte Dokumente vom frühen 16. bis zum Ende des 19. Jahrhunderts. Obwohl sich verschiedene Autoren der Istanbuler Mevlevîhânes angenommen haben, ist aus der Fülle der Archivmaterialien bisher so gut wie nicht geschöpft worden⁴. Hier soll lediglich gezeigt werden, wie eine Anzahl von Dokumenten erlaubt, sowohl horizontale als auch vertikale Schnitte zu ziehen. Mit anderen Worten: Unser Material ermöglicht

¹ Mouradgea d'Ohsson, *Tableau général de l'Empire ottoman*, Bd. 1-4, Paris 1788-1824 (Bd. 4, S. 665-666).

² Das Standardwerk ist nach wie vor Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik* (Istanbul 1953).

³ Ausführliches Zahlenmaterial für das 19. Jahrhundert bei Klaus Kreiser, 'Medresen und Dervischkonvente in Istanbul: Quantitative Aspekte', *Économies et Sociétés dans l'Empire Ottoman (fin du XVIIIe siècle, début du XXe siècle)*, Paris 1983, S. 109-127.

⁴ Neben Gölpınarlıs Buch ist ein Aufsatz von Muzafer Erdoğan zu nennen, in dem die gängigere Literatur in Verbindung mit einigen Archivstücken verwendet wird: 'Mevlevî Kuruluşları arasında İstanbul Mevlevîhaneleri', *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 4-5, 1975-1976, S. 15-46. Eine Übersicht über den Konvent von Galata bietet der Führer von Can Keremetti, *Galata Mevlevîhanesi. Divan Edebiyatı Müzesi* (Istanbul 1977).

KLAUS KREISER

ISTANBUL UND DAS OSMANISCHE REICH.

Istanbul-1995, s. 213-223.

DN: 34756

26 EKİM 1995

070027

538. ~~Galata Mevlevihane~~
~~Kadirihane~~ ~~Rollins~~ ROLLINS, Jeffrey Baykal. Reflections on movement:
new installations in historical dervish sites of Istanbul.
Journal of American Studies of Turkey, 25 (2007)
pp.105-110. (My current series of multimedia projects
are site-specific to historical sacred spaces in Istanbul,
including the two oldest Sufi dervish lodges in the city:
the Kadirihane and the Galata Mevlevihane Museum.)

530